

VYUŽITIE PRACOVNÝCH LISTOV V UČIVE O DROGÁCH

Barbora MATEJOVIČOVÁ, Anna SANDANUSOVÁ, Janka SCHLARMANNOVÁ

Súhrn:

Problematika prevencie drogových závislostí sa stala dôležitou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. V ľudskom tele nie je orgán, ktorý by dlhodobé nadmerné užívanie drog priamo alebo nepriamo nepoškodzovalo. V príspevku sme sa zamerali na možnosti využitia pracovných listov v rámci primárnej prevencie drogových závislostí v 7. ročníku základnej školy. Návrhy pracovných listov sme testovali v dvoch skupinách žiakov, v 7. ročníku, teda vekovo 12 až 13 ročných. Sledovaný súbor tvorilo 30 žiakov, kontrolnú skupinu tvorilo tiež 30 žiakov. Zistili sme, že žiaci v prieskumnej skupine boli oveľa úspešnejší pri riešení úloh, ako žiaci v kontrolnej skupine.

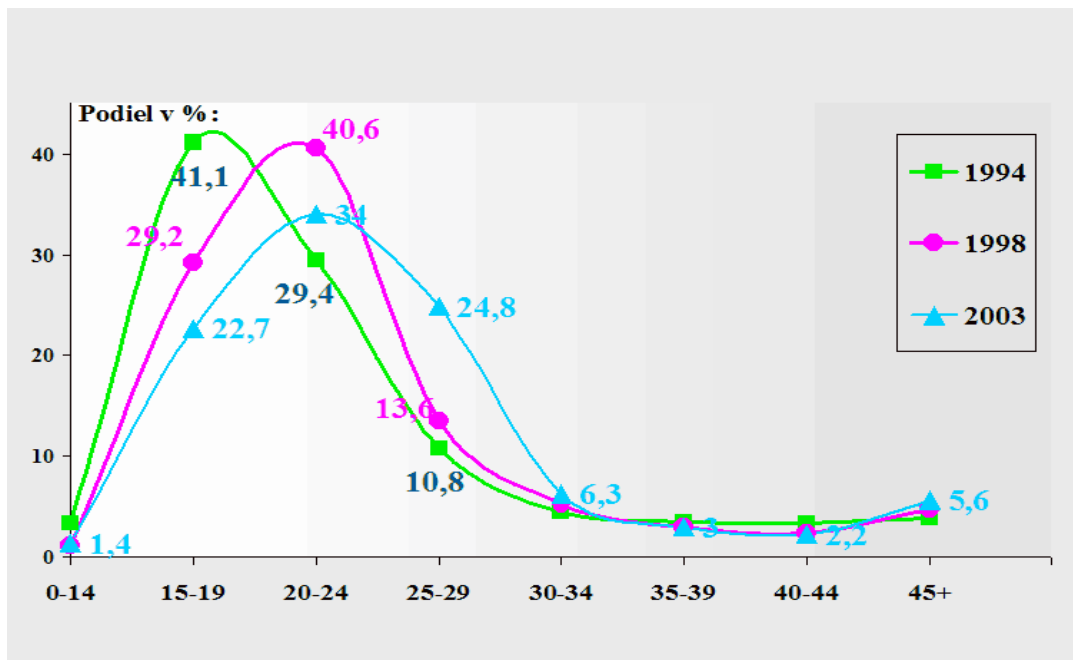
KLúčové slová: učebnica 7. ročníka drogové závislosti, pracovné listy, úspešnosť

Úvod

„Pamätaj, že nič nie je pre organizmus také zbytočné a také škodlivé ako drogy.“ Touto vetou sa začína učivo „Zdraviu škodlivé látky“ v učebnici prírodopisu pre 7. ročník základných škôl (Hantabálová a kol., 2001). Drogy sú v súčasnosti problémom, ktorý ohrozuje celú populáciu, alarmujúce je, že čoraz viac mladých ľudí prepadá návykovým látkam (Graf 1, 2)

Problematika prevencie drogových závislostí sa stala dôležitou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Realizuje sa na troch úrovniach - úroveň primárnej, sekundárnej a terciárnej prevencie. Dôležitú úlohu v primárnej prevencii popri rodine zohráva škola, ktorá poskytuje žiakom informácie o drogách a ich negatívnom pôsobení na ľudský organizmus. V ľudskom tele nie je orgán, ktorý by dlhodobé nadmerné užívanie drog priamo alebo nepriamo nepoškodzovalo. Vybudovanie si drogovej závislosti je výrazným, nezmazateľným zápisom do detskej duše i jeho telesnej schránky. Boj s drogami je veľmi náročný a zdĺhavý proces, od ktorého závisí osud celej spoločnosti.

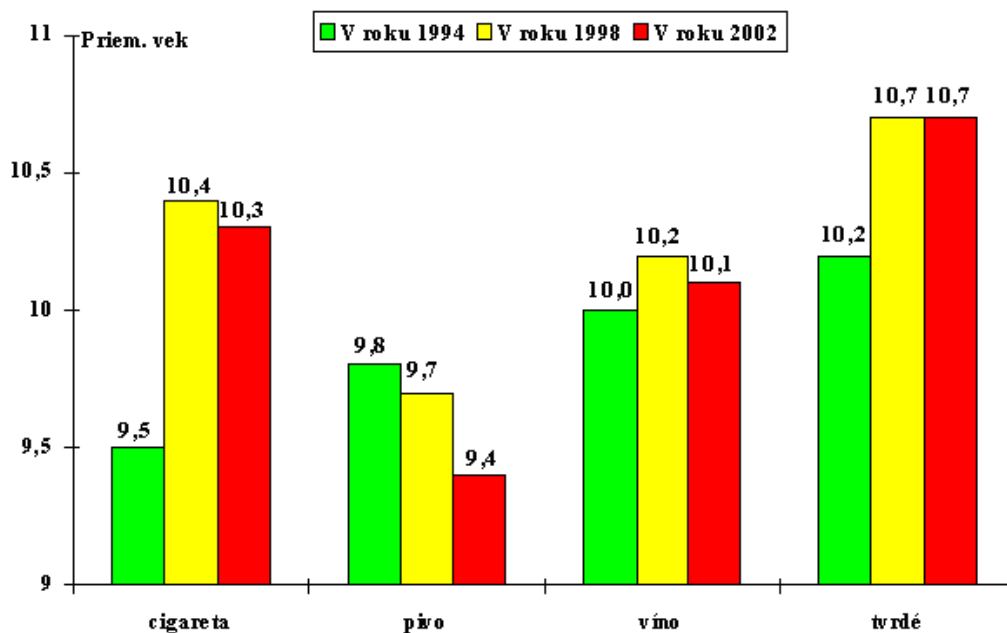
Graf 1: Zmeny vo vekovom zložení liečených drogov závislých na Slovensku v rokoch 1994, 1998 a 2003 (<http://www.infodrogy.sk/index.cfm>).

V súčasnosti učitelia musia zvládať neľahkú úlohu – vysvetliť a dokázať žiakom, že droga je pre nich ohrozením, vypestovať negatívny vzťah detí k drogám. Na uskutočnenie týchto cieľov využívajú učitelia moderné aktivizujúce metódy – problémový výklad, heuristická metóda, výskumná metóda, didaktické hry (brainstorming, hobo metóda, Gordonova metóda, metóda Phillips 66, synektika, situačná metóda, inscenačná metóda) (Daxnerová, 1998). My sme sa zamerali na možnosti využitia pracovných listov v rámci primárnej prevencie drogových závislostí v 7. ročníku základnej školy. Keďže v 7. ročníku sa žiaci oboznamujú so stavbou a funkciou ľudského tela, na tvorbu pracovných listov sme použili učebnicu Prírodopis, z ktorej sme vybrali a rozšírili informácie o negatívnom pôsobení drog na organizmus.

Pracovný list je tlačaná alebo rozmnožená učebná pomôcka na samostatnú prácu žiakov. Žiak len dopisuje, dokresľuje, vystrihuje, prípadne vlepí predtlačené neúplné údaje, odpovedá na otázku, rieši zadané úlohy a pod. (Němeček, 1987). Okrem preverovania vedomostí sa pracovné listy môžu využiť pri fixovaní učiva, pri opakovaní a upevňovaní učiva. Dôležité je zdôrazniť, že proces zabúdania sa spomaľuje ak sa učivo opakuje a precvičuje hneď po jeho prebratí. Ideálnou formou je písomné opakovanie pomocou pracovných listov, pretože žiak môže písomne odpovedať na otázky bez toho, aby mu do jeho myslenia zasahoval učiteľ alebo iní žiaci. Opakovanie pomocou pracovných listov umožňuje učiteľovi v krátkom čase získať prehľad o vedomostiach všetkých žiakov. Rovnako zaujímavé je využitie pracovných listov vo fáze motivácie, pretože ak žiak zvládne vypracovanie pracovného listu, usmerní to jeho záujem o učenie, môže byť pozitívne motivovaný pre získavanie nových poznatkov.

Graf 2 Prvá skúsenosť s tabakom a alkoholom u 11 – 14 ročných žiakov ZŠ v rokoch 1994, 1998 a 2002 (<http://www.infodrogy.sk/index.cfm>).

Súbor a metodika

V 7. ročníku základnej školy je učivo venované opisu anatomickej stavby ľudského tela, fungovaniu orgánov a životnému prostrediu človeka. Témou drog sa zaoberá len jedno učivo, ktoré je zaradené v učebnici ako posledný tematický celok. Drogy ale pôsobia na každý orgán ľudského tela, preto si myslíme, že v učebnici je venovaný tejto problematike veľmi malý priestor.

Návrhy pracovných listov sme testovali v dvoch skupinách žiakov, v 7. ročníku, teda vekovo 12 až 13 ročných. Sledovaný súbor tvorilo 30 žiakov, kontrolnú skupinu tvorilo tiež 30 žiakov.

Najprv sme použili metódu výkladu. V prieskumnej skupine sme žiakom na každej hodine podrobne vysvetlili účinky návykových látok na jednotlivé orgány ľudského tela a na otázky a úlohy s drogovou tematikou formou pracovných listov odpovedali žiaci následne po nadobudnutí istých vedomostí.

Kontrolná skupina žiakov vypracovávala rovnaké pracovné listy ako prvý súbor, bez predchádzajúceho vysvetlenia účinku drog na ľudský organizmus. Vypracovali sme 20 pracovných listov.

Domnievame sa, že navrhnuté pracovné listy nútia žiakov viac samostatne pracovať, výrazne skvalitnia výchovno-vzdelávací proces, podnietia žiakov k väčšej tvorivosti, samostatnosti a aktivite.

Pracovné listy sme využili na preverenie vedomostí žiakov, ktoré získali na predchádzajúcich hodinách. Práve tento typ ich využitia je mimoriadne zaujímavý pre žiakov, lebo majú možnosť overiť si, ako sa učivo naučili. Učiteľovi pomôžu zistiť úroveň vedomostí, či žiak ovláda podstatu učiva. Pracovné listy v tejto fáze vyučovacej hodiny slúžia na presné písomné skúšanie s viacerými prednosťami – rýchle vyskúšanie, rovnaké možnosti pre všetkých žiakov, objektivita hodnotenia.

Výsledky a diskusia

Zistili sme, že žiaci v prieskumnej skupine boli oveľa úspešnejší pri riešení úloh, ako žiaci v kontrolnej skupine. Kým v prieskumnej skupine dosahovala úspešnosť otázok od 80 do 95 %, v kontrolnej skupine len od 22 do 56 %. Aj porovnaním celkovej úspešnosti pracovných listov je rozdiel veľmi veľký – v prieskumnej skupine 87,82 %, v kontrolnej skupine 43,22 %.

Žiaci v kontrolnej skupine ovládali fakty o drogách, o ktorých sa bežne hovorí, poznali riziká aké ich ohrozujú pri konzumácii, ale nepoznali dostatočne ich pôsobenie na orgány ľudského tela. Najznámejšou drogou podľa odpovedí žiakov v pracovných listoch je nikotín a všetci žiaci určili, že sa nachádza v tabaku. Podľa HRUBEJ a kol. (2001) prvú cigaretu fajčili deti najčastejšie preto, že „fajčia všetci“ a dôvodom bola hlavne zvedavosť. Aj tieto dôvody prispievajú k pomerne skorému začiatku prvých kontaktov s cigaretou. HRUBÁ a KYASOVÁ (2001) uvádzajú, že približne tri štvrtiny dospelých fajčiarov vypovedajú, že ich prvé fajčiarske pokusy spadajú do veku 11 až 17 rokov, a podobne tí, ktorí fajčia len občas, začali experimentovať v období puberty a dospievania. Preto v pracovnom liste 9 – DÝCHACIA SÚSTAVA – (Tab.1) v kontrolnej skupine dosiahla úspešnosť šiestej otázky len 55,56 %, ale väčšina žiakov správne priradila rakovinu pľúc k fajčeniu tabaku. Toto riziko žiaci poznajú, pretože sa o ňom veľa hovorí. Žiaci poznali riziká spojené s fajčením, dokonca aj zákon zakazujúci predávať cigarety osobám mladším ako 18 rokov. Rovnako ako v prípade ďalšej drogy – alkoholu, kde tiež zákon zakazuje predaj osobám mladším ako 18 rokov. Alkohol najviac vplýva na orgány tráviacej sústavy. Výsledkom pracovného listu – TRÁVIACA SÚSTAVA, je fakt, že v prieskumnej skupine dosiahla úspešnosť štvrtej otázky („Podľa obrázka popíš stavbu tráviacej sústavy človeka. Ktoré orgány tejto sústavy poškodzuje alkohol?“) 77,14 %, v kontrolnej skupine 58,80 %. V kontrolnej skupine robilo žiakom problémy vymenovať orgány tráviacej sústavy, ktoré poškodzuje alkohol. Naopak žiaci vedeli lepšie zhodnotiť vplyv alkoholizmu na zdravie človeka a dôvody, prečo je nebezpečné v potrave prijímať akékoľvek omamné látky.

Tab. 1 Pracovný list – Dýchacia sústava

Pracovný list

10. hodina

Téma : Vplyv ovzdušia na dýchaciu sústavu

1. Doplň ako a čím znečisťujú ovzdušie :

fajčiari : .....

autá : .....

domácnosť : .....

poľnohospodárstvo : .....

2. Rozhodni, či je výrok pravdivý (P) alebo nepravdivý (N) (zakrúžkuj) :

Pre zlepšenie životného prostredia sa vyrábajú autá s katalyzátormi. P – N

Najväčší podiel na znečistení ovzdušia majú priemysel a doprava. P – N

Znečistené ovzdušie nie je príčinou rôznych druhov alergií a rakoviny. P – N

Fajčenie nie je škodlivé. P – N

3. Zakrúžkuj správnu odpoveď :

Fetovanie je : a. fajčenie cigariet

b. vdychovanie výparov organických rozpúšťadiel

c. požívanie nápojov rôzneho druhu

4. Doplň vety :

Tabak viržínsky patrí do čeľade ..... Znečistený vzduch

Vyvoláva zvýšenú chorobnosť .....ciest. .... je zlovyk.

5. Vysvetli pojmy :

karcinogénny - .....

nikotín - .....

6. Napíš, prečo je fajčenie nebezpečné hlavne pre mladých ľudí a ženy – fajčiarky.

7. Vymenuj dve drogy, ktoré sa užívajú fajčením .....

8. Zakrúžkuj správnu odpoveď :

Medzi látky, ktoré poškodzujú dýchaciu sústavu fetovaním, patrí :

acetón

prach

dym

Záver

Myslíme si, že práve siedmy ročník je ideálny na dôkladné precvičovanie si vedomostí o drogách, veď žiaci s nimi prichádzajú mnohokrát do styku ešte na prvom stupni základnej školy.

V porovnaní výsledkov obidvoch skupín jednoznačne lepšie výsledky dosiahla prieskumná skupina, v ktorej bolo vysvetlené pôsobenie drog na jednotlivé orgány ľudského tela pred ich testovaním. Návrhy pracovných listov sa uplatnia aj pri preverovaní získaných vedomostí z učiva 7. ročníka základnej školy. Je mimoriadne dôležité, aby žiaci vedeli o rizikách pôsobenia drog na ľudské telo, len tak majú možnosť vybrať si z viacerých ponúkaných možností zdravého života. Boj s drogami začal s ich objavením sa a pokračuje dodnes. Človek, ktorý dobre pozná riziká užívania drog, pravdepodobne bude silnejšie odolávať nástrahám drog. Návykové látky, ktoré spoločnosť toleruje, sú legálne: u nás je to káva, alkohol a tabak. S týmito drogami sa najčastejšie stretávajú aj žiaci základných škôl. Droge dokáže odolať len silná osobnosť, ktorá dobre pozná riziká ich užívania. Preto práve siedmy ročník základnej školy poskytuje dostatok priestoru počas školského roka na podrobné vysvetlenie pôsobenia drog na ľudské telo. Návrhy pracovných listov overené v dvoch skupinách žiakov potvrdili nutnosť sprostredkovania poznatkov o pôsobení drog žiakom práve vo veku 12 a 13 rokov, keď si začínajú formovať postoje a názory na okolie kde žijú. Práve v období staršieho školského veku – puberty – veľmi citlivo vnímajú svoje telo a zmeny, ktoré sa v ňom a na ňom dejú.

V súčasnosti existuje mnoho literatúry, ktorá sa zaoberá drogami z mnohých aspektov, mnohokrát aj s podrobným opisom príjemných prežitkov a stavov, čo môže byť práve lákadlom pre mladých ľudí. Preto práve škola by mala žiakovi poskytnúť iba veku primerané sprostredkovanie základných faktov o drogách.

Na základe nášho prieskumu môžeme konštatovať, že využitie pracovných listov na hodinách prírodopisu v 7. ročníku je jednou z metód, ktoré môžu učitelia využívať v rámci prevencie zneužívania návykových látok. No a je potrebné žiakom zdôrazňovať, že: „*Najlepšia skúsenosť s drogami je žiadna skúsenosť!*“

Literatúra

DAXNEROVÁ, O. *Možnosti učiteľa v primárnej prevencii drogových závislostí*. Banská Bystrica: MC, 1998. ISBN 80-8041-243-X, 21 s.

HANTABÁLOVÁ, I.; ČUMOVÁ, K.; DROBNÁ, M.; LÁNYOVÁ, O. *Prírodopis pre 7.ročník základných škôl*. Bratislava: SPN, 2001, 128 s.

HRUBÁ, D.; KYASOVÁ, M. Závislosť detí a mládeže na nikotín. *Česko-slovenská Pediatria* 56, 2001, č. 3, s. 174-178.

HRUBÁ, D.; ZACHOVALOVÁ, L.; KYASOVÁ, M.; MATEJOVÁ, H. Začátky kouření českých adolescentů. *Česko-slovenská Pediatria* 56, 2001, č. 3, s. 29 - 40 s.

NĚMEČEK, M. *Stručný slovník didaktickej techniky a učebných pomôcok*. Bratislava: SPN, 1987, 109 s.

Kontakt na autory:

RNDr. Barbora MATEJOVIČOVÁ, Ph.D.

Katedra zoológie a antropológie,
Fakulta prírodných vied
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
E-mail: bmatejovicova@ukf.sk

PaedDr. Anna SANDANUSOVÁ

Katedra zoológie a antropológie,
Fakulta prírodných vied
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
E-mail: asandanusova@ukf.sk

PaedDr. Jana SCHLARMANNOVÁ, Ph.D.

Katedra zoológie a antropológie,
Fakulta prírodných vied
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
E-mail: jschlarmannova@ukf.sk

Tento príspevok vznikol s príspevím grantovej agentúry KEGA 3/3042/05